

Titel: En Grønlænders Beskrivelse over Kiøbenhavn med Betænkning over de Ti Buds Helligholdelse.

Citation: "En Grønlænders Beskrivelse over Kiøbenhavn med Betænkning over de Ti Buds Helligholdelse.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 14*, Paul Herman Høecke, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_014-shoot-workid1_014_015.pdf (tilgået 06. december 2021)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 14

Ophavsret Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen.](#)

[1](#)

En Grønlænders Beskrivelse over Kiøbenhavn med Betænkning over de Ti Buds Helligholdelse.

**Kiøbenhavn trykt hos Paul Herman Höecke
1771.**

[2](#)

[3](#)

Kiære Ven! du tænker maaskee, ligesom jeg tænkte før jeg kom til Kiøbenhavn, at dette Stæd er en Samlings-Plads for ald Fornuft og Lyksalighed, men du bedrager dig meget. Vi Grønlændere ere meget mere lyksalige og kloge end Folket i Kiøbenhavn. De laste os for vores dybe Vankundighed og prale meget af deres Videnskaber; De kan ogsaa gjøre saadanne Ophævelser, at vi snart skulle troe, at de vare alvidende, og dog er det i alle Ting meget slet bestilt. Det er sandt, deres Religion er herlig og bestaaer af ypperlige Puncter, som vist nok maa være opsat i Himmelen selv; thi den paabyder

[4](#)

Kierlighed imod Gud og Menneskene, og indeholder prægtige Ting om Forsynet og er tilkommende Liv. Gid de kuns alle troede og fulgte den. Men for der første ere her mange, som gjøre sig en Ære af at tvivle paa og nægte ald Religion. Nogle af disse troe, at heele Verdens Pragt og Orden er en tilfældig Virkning af visse saa kaldte Atomers Sammenløb. Denne Meening forskriver sig fra Grækenland fra en vis Epicur, og som de Lærde i Kiøbenhavn troer, at Grækerne har været de viiseste Folk paa Jorden, saa har denne Meening stor Biefald, besynderlig da den for nogle faa Aar siden er opkøbt igjen af en fransk Læge, og hvor megen Høragtelse Kiøbenhavns Nation har for disse Franskmand, skal du aldrig kunde troe, den gaaer endog saa vidt, at hvis en hierneløs Fransmand engang fik i Sinde at gaae gandske nøgen, saa vilde der heede Fripostighed og Galanterie, og der skulde findes dem i Kiøbenhavn, som gjorde sig en Pligt og en Ære af, at efterfølge er saa nyt og sælsomt Mynster; men for at komme til Kiøbenhavns Religion,

[5](#)

da er der nogle andre, som ligeledes nægte deres Skabere og meene at heele Verden har staaer ligesom den nu staaer fra ald Evighed. Disse have til Model en hollandsk Jøde, ved Navn Spinoza, som i en tyk kiædsommelig Bog paa Metaphysisk Latin har søgt at ville beviise, at heele Naturen var kun en eeneste Substanz, og at alle Naturens Deelee vare ikkun lige saa mange Modificationer deraf, saa at alt hvad man faae i den heele Natur, var lige stor Guddom, lige Majestætisk, lige høyt, saa at en Skribent og hans Pen vare lige herlige, begge lige Modificationer af Naturens Heele. Efter dennes Meening bliver dette da det samme, enten man er Maddike, Canin eller Helt, Tran, Hvalfisk eller Menneske. Disse ere nu de, som have revet sig fra, og fornægte ald Religion, og som i Følge af deres Grunde hverken tilstaaer nogen Synd eller nogen Straf for Synden, og som dog undertiden, hvilket er det artigste, leve bedre, og viise større Menneske-Kierlighed end Resten, som giver sig ud for at troe og følge deres Himmelsendte Bog, dette

[6](#)

er noget, som de have tilfælles med deres Ophavs Mænd; thi om begge baade om Grækeren og Jøden for tælles der, at de begge med stor Fliid dyrkede Videnskaberne, forstod dem fra Grunde af og førte et anstændig Liv og Levnet. Man veed, at da Spinoza engang blev overfaldet af sine Fanatiske Religions Brødre, og ilde skaaret og skamferet i Ansigtet, søgte han ingen Hevn, men efterfulgte den Taalmodighed, som Christus, hvilken han foragtede, har foreskrevet, lært og viist. De got Folk i Kiøbenhavn som hade, foragte og skrækkes for Navnene af disse 2de, og holde deres Religion i største Ære, have egentlig 10 Bud at leve efter. De paastaae at disse 10 Bud ere givne dem af deres Skabere, og at de følgelig bør holdes. Jeg og enhver maae tilstaae, at disse Bud ere saa fulde af Viisdom og Hellighed, at de endelig maae være komne fra ham selv, hvis almægtige Bliv har stiftet Naturen. Hør nu engang min kiære Ven, hvorledes disse Bud lyder, og

hvorledes Kiøbenhavns Nation følge dem. Det første Bud lærer,

7

at der er kuns en eeneste sand Gud, paa hvilken man alleene skal forlade sig. Folket i Kiøbenhavn antage ikke heller meere end een Gud, men de forlade sig ikke paa Ham, undtagen de have Patroner eller reede Penge; thi i disse Tilfælde, men ikke uden for, have de en fast og mægtig Tillid til Gud. Det andet Bud lærer, at man ikke maae bande og tage Guds Navn forfængelig. Men dette Bud forbigaaes gandske, man bruger Eeder og Bander som noget at ziire Sproget med, der ellers holdes for plat og mavert, og det lader endog som en slags Merite i at opfinde nye Maader at bande paa. Dog har man ikke fuldkommen Frihed at bande saa meget man vil, førend man har været til noget som kaldes Confirmation, hvor man i blant andet lover Gud, at man ikke vil bande meere. Det 3die Bud lærer, at man skal helligholde den første Dag i Ugen, det er at sige: indvie den hedde Dag til Guddommens Dyrkelse uden at bemænge sig med noget Vindings Arbejde. Paa denne Dag leve Kiøbenhavns Folk meget forskiællig, og det

8

er en Tragie-Comoedie at see deres selsomme og forskiællige Optog. Nogle bruge alleene denne Dag til at lade tappe Blodet af sig eller Sk. purgere, og Aftenen deraf fordrives da med Kortspil. Om man saaledes indvier Dage til Guddommens Dyrkelse, derom torde vi saa kaldte dumme Grønlændere vel tvivle. Men i Kiøbenhavn er det dog brugeligt. Andre derimod fordrive denne Dag med Søvn og halv Faste indtil Klokken 4, da de siden fuldkommen hellige den med Øll og Brændeviin, Slagsmaal og Bagtalelse til langt ud paa Natten. Iblant disse slags Folk er det den største Helgen, som paa denne sin helligheds Dag har givet sin næste og beste Ven de fleeste Spark og Puf i Næse og Mund. Nogle andre, drevne af en gandske anden Tænkemaade, staaer i denne Dag temmelig tidlig op, og begynder deres Guds-Dyrkelse med at tage reen Skiorte paa, hvilket de anseer, som den væsentligste Deel af det 3die Bud. Derpaa gaaer de i noget, som de kalder Kirke, hvor en sort Mand raader dem til alt det som de just ikke har i Sinde

9

at gjøre, og hvoraf Taleren ofte intet gjør selv. Derpaa gaaer de hiem igien og fulde af Andagt brændende i Aanden beundre Guddommen ved en delikat Suppe, og imens de spiise den nægte deres trængende Brødre et Stykke tørt Brød. De varme Suppe-Dunster opstige i Hiernen, og let betyngte den, da den stedse er tung; det kraftige Kiød betyngter Underlivet. Sengen søges, og en dyb paafølgende Søvn gjør at man ofte med et glemmer alle de 10 Bud. Nu er der andre igien, som fordriver denne Dag med at igiennemsee deres Regnskaber, Casser og Penge, tamper deres Dommestiqver og klappe deres Skiøde-Hunde, og derpaa om Aftenen gaaer til noget, som de kalder Opera, hvor der iblant andet er een, som for at fornøye dem, har ladet sig betage det Menneskelige og opoffret det, uden hvilket vi Grønlændere troer, at det Menneskelige Kiøn ikke kunde bestaae. Denne foresynger dem i fiine Toner Psalmer, Dagen gandske uvedkommende, mange Gange forfængelige og Hedenske. Om det er Mening af det 3die Bud, kan jeg

10

som en dum Grønlænder ikke dømmes. De mangfoldige og utallige andre Maader hvorpaa denne Dag vanhelligens helliges, kan jeg ikke opregne uden at skrive Folianter, hvortil jeg hverken har Lyst, Tiid eller Raad, allerhelst da Forleggerne nu i Kiøbenhavn tåer 4 β. for Arket, uden enten at betale Forfatterne eller Bogtrykkerne meere end tilforn. — Jeg vil altsaa begive mig til der fiende Bud. Der lærer at man skal ære sin Fader og Moder, som dem, man næst Himmelen haver at takke for sit Liv, sin Opdragelse og Velfærd. Dette Bud holder Børnene rigtig nok saa længe Forældrene kan sige, der min Søn, der min Dotter, der har du Penge & c. men ikke et Minut længere. Der femte Bud lærer, at man ikke skal dræbe nogen. Man dræber heller ikke saa lige nogen ved første Slag; men det regnes ikke for nogen Synd, om man dræber sine gode Venner ved en lang Kiæde af bidende Ærgelser, ved dødende Bedragerier, Udsuelser, Bagtalelser, og ald anden Slags langsom og fiin Gift. Dette kaldes Politique og holdes for priisværdigt.

11

Religionen kalder det Blodsynder, men Religionen er gammel og i Kiøbenhavn er intet som æstimeres uden hvad der er nyt. Det siette Bud fløy i Luften med Raqvetterne i Rosenborg-Hauge. Det syvende Bud holdes endnu for saavidt at man ikke offentlig og med Magt røver, saa at nogen seer derpaa; men med List og Fiinhed stiaeler man paa saa mange Maader, at ingen Skrives Pen kan afmale dem alle. Alt hvad jeg kan sige dig, er dette, at man hænger de smaae Tyve og lader de store gaae, som f. Ex. naar et fattigt Menneske, der har fastet en Dag eller to, tillusker sig noget for at have Livets Ophold, da bliver han tampet blaae eller pidsket blodig, og det meener man, man gjør med Rette. Naar en anden derimod gjør en anseelig Banqverot, det er at sige, stiaeler mange Tusinde Rdlr. uden ald Trang, alleene for at svømme i en Flod af Vellyster, da er det ikke nok, at han gaaer undertiden frie, men oven i Kiøbet æres han som en siin Politicus, og de dumme Folk bukkes og skraber

12

endog for der stiaalne Betræk, som er paa hans Vogn, langt meere for der Tyve-Fløyel som bedækker ham selv, og endnu 1000 gange meere for hans Person, som er en Sammensætning af Religions-Foragt; og Menneske-Had. — Der ottende Bud holde de nogenledes efter Bogstaverne; thi det er just ikke enhvers Leylighed at miste sine Fingre; og hvorledes skulde de siden kunde skrive falske Hænder og Banco-Seddeler. Der vare vel nogle fleere som torde vove, at sværge falsk, hvis det var om den venstre Haand at giøre; men nu er til ald Ulykke Straffen lagt paa den høyre Haand. — Det 9de og 10de Bud overstryger man med en Hare-Fod, man foregiver, at de ere opsatte i en aandelig Forstand, og at man som kiødelige Mennesker ikke kan fatte dem. Saaledes skulde Kiøbenhavns Folk giøre ved alle Bud, saa behøvede de ikke at forstaae og følge dem, dog de følge dem heller ikke. Men nu vil jeg begive mig fra deres Religion til deres saa kaldte høye Videnskaber, hvoraf de gjør saa megen Vind. De ere endnu ikke blevne eenige

[13](#)

om at give deres Videnskaber visse Navne, langt mindre at beskrive dem ordentlig, hvorfor jeg bødes til noget forvirret at sige dig derom hvad jeg veed: 1.) Har de noget som de kalder Philosophie. Denne Tingest, sige de, skal giøre dem fuldkommen lykkelige. Det artigste er, at de have en Religion, som kan giøre dem fuldkommen lyksalige, som er klar, tydelig og fuld af de herligste Regler og Underviisninger til en dobbelt Lyksalighed. Denne synes de dog ikke saa meget at agte, som en vis saa kaldet Philosophie fra Seneca og Cicero, hvoraf den første ophøvede Skiæbnen over Gud, og den anden paastod, at man efter Døden enten blev til slet intet, eller maaskee til noget bedre end her i Livet. — De inddeele derpaa deres Kramkiste af Videnskaber i de smukke og i de grundige. De smukke kalde de Poesie og Veltalenhed. Jeg kan saa ikke egentlig sige dig hvad Poesie er, men jeg skal give dig nogenledes et Billede derpaa. For alle Ting maae man fordreye Sprogets Orden og sige mange Ord i stæden for et, saaledes, i stæden for at sige til dig:

[14](#)

giv mig en taar Tran, maae jeg sige naar jeg er en god Poet:

Udaf Hvalfiskens Fit, som Ocean betynger, Som sig med Voldsomhed i vildsom Havet

slynger,

Giv mig dog lidet til min Vederqvægelse,

Hvorved jeg ogsaa kan udi min Hytte see.

Veltalenhed er noget andet igien. Ved denne søger man at tage Fornuften fra et Menneske for at giøre Vold paa hans Hierte, og derfor anfører man ingen Grunde, men kuns lutter Billeder. En hvis Cicero er herudi Mynster, som siger om sig selv, at han baade taler med og mod sig som taler. Deres grundige Videnskaber har mange Inddeelingen, og som jeg mere maae beskrive dig af Exempler end af Navne. Nogle som virkelig kan sige, hvor tit og til hvad Tiid Jord-Kuglen bliver mørk ved andre Legemers Mellemgang, har og vildet bilde os ind, at give rigtige Land-Kort over Maanen

[15](#)

og andre Planeter, og de er nu i Færd med at beviise os hvad Torve-Kiøbet er i Maanen. Andre, som gaaer fra Himmelen til Jorden, lade dem nøye med at forælle os Polypi Natur, og Electricitetens Væsentheder. Nogle skrive Logiker, andre Metaphysiqver, og paastaaer begge at vi ingen Menneskelig Fornuft have, uden at have lært begge disse uforstaaelige Bøger uden ad; deres Mildhed forlanger ikke at man skal forstaae dem. Det er alt nok naar man Ærer og Husker. Noget er der igien som hedder Philologie, hvis Elskere allesammen ere eenige i at foragte Kiøbenhavns Sprog, men for Resten ere de allesammen meget forskiællige. Nogle finde en Himmelsk Smag i de Østerlandske Sprog. Andre som ikke reyse saa langt, troer at Grædsk og Latin er alleene de rette Sprog som fornuftige Mennesker maae tænke, tale og skrive paa, og endnu er der en Art af alvorlige Theologer og pyntede Messieurs, som troer at Engelsk og Fransk kan paa en værdig Maade udtrykke alle Ting. Hvad meener du min Ven, om du skulde

[16](#)

lære saa mange slags Sprog, maatte du da ikke blive forrykt af saa megen Lærdom, eller i det mindste bortstiaele fra dine uskyldige Fornøyer den vigtigste Tiid for at opoffre den til Bryderier, Ærgelser og intet — Men jeg bliver for lang. Vi Grønlændere ere vante til Korthed og derpaa vil jeg beflitte mig. Nu vil jeg fortælle dig noget om Kiøbenhavns Levemaade.

Disse got Folk sige selv, at Naturen er fornøyet med lidet. Vi Grønlændere troer denne Regel og følge den. En eeneste Hvalfisk er os nok til alle Ting. Vi spiise Kiødet, vi drikke Trannen, som en Delicatesse, og ellers i Almindelighed det reene Vand. Det samme Tran som tiener os til Drikke, tiener os og til Lysning, og vi behøve alt og i alt ikke meere end en eeneste Hvalfisk, hvilken vi fange paa nogle Skridt fra vores Hytte, hvori den reene Kiærlighed og sande Uskyldighed har sit reene Forsvar. Langt anderledes er det blant

Kiøbenhavns Folk, hvor en eeneste Ret maa hentes fra forskiællige Lan-

[17](#)

ne, tillaves med megen Ærgelse, megen Kostbarhed og mange Tilrustninger. Hør nu engang! i Dag vil jeg have Karper. Brændet kommer fra Pommeren, han, som skal lave Karperne, skal være fra Paris, det flydende hvori disse Karper skal kaages, skal være længere borte i Frankerig, Fadene og de andre Omstændigheder, hvorpaa og hvormed Karperne skal spiises, skal være Engelske eller Hollandske, Confoluten og tilbehøriges smaae Indgredientzer skal forskrives fra de andre Deelee uden for Europa. Til ald Ulykke ere alleene Pengene Danske, og Karpen, som er fanget i Dansk Søe, laves paa Fransk; hvad under da at Kiøbenhavn fattes Penge, naar en eeneste død Karpe kan transportere saa mange bort deraf? Denne Karpe, som nylig svømmede levendes, bør og svømme endnu som død, og det i en sort suppe, hvoraf Indbyggerne i Kiøbenhavn øse deres Eftermiddags og Aftens Fornuft; thi saa beskedne og fornuftige ere de nu at de selv tilstaae, at de ingen Fornuft have om Formiddagen, det er at sige fra Solens Opgang til den er midt

[18](#)

Paa Himmelen. Denne Kraft-Suppe tillave de nu saaledes: En Jøde hazarderer sine Penge eller sin Frihed ved at bedrage Told-Betienten, og saaledes faaer dem ind i Byen. I Førstningen seer det ud som smaae brune Steene. Man brænder dem paa en Hollandsk Pande, saa at de ligner Kull, og derpaa ruller man dem i en Haandmølle indtil de bliver til Støv, gloehedt Vand paa dem, saa er Suppen færdig. Vi Grønlændere blive tungsindede af denne Drik; thi den er brændt og gjør Blodet tykt; men Folkene i Kiøbenhavn, som ere vante til at vende op og ned paa Naturen, befinder sig meget vel deraf og faae i Besynderlighed af denne Drik noget som de kalder Vittighed, og som be staaer deri, at de med en Eddergiftig og flydende Tunge kan bagtale andre. Naar Draaberne af denne Vittigheds Drik fortykke sig i Grumset, gjør man reent Bord, faaer fat paa Kortet og fornøyer sin Jevnchristen saa længe, indtil han faaer udfeyet hver Skilling og Hviid, Uhr og Spænder, & c. og da er man endda hans très humble Serviteur.

[19](#)

Alt dette kalder de at leve honet. En stor Herre, kaldet stor, fordi han nyelig havde vundet en anseelig Arve-Part, opoffrede for nogen Tiid siden Huus og Meubler paa et eeneste Kortblad. Du vil vel kalde ham en Nar. Jeg veed ikke hvad han skal kaldes men Folk i Kiøbenhavn kalde ham for en Cavalleer, fordi han saa meget Ordholdig, tvertimod en stor og vis Regents Villie, havde tilsadt sin heele Lykke paa en blind Træff. Nu vil jeg gaae fra Spiisningen; thi i hvor forskrækkelig den end er, saa er den dog paa en vis Maade den samme; thi den ringeste og fattigste Pøbel lever paa deres Viis ligesaa ja fast meere overdaadig end de allerrigeste, som nu nyelig for en Deel Aarsagers Skyld har begyndt at knappe af ved deres Bord. For nu at tale om deres Drikke, da har de rige Folk taget Hævd paa at svømme i udenlandske Liqveurer, ved hvis Aspiration de gjøre sig en liden Fornøelse af at tænke paa, hvorledes den, som intet har, endnu skal have mindre. De fattige, som ikke have de Kræfter at hente disse galgjørende Vande

[20](#)

fra langt bortliggende Stæder, have dog lært ved en vis Spiritus af Korn og Hveede gandske rigtig at betage sig Forstanden, og ere nu halv misfornøiede med Regjeringen, som allernaadigst og allerviisest vil, at de skal æde og fortære denne Sæd i Brød, og at de skal, naar de endelig vil, drikke Fornuften bort paa Best-Indiens Regning. Men hvad skal jeg vel sige dig om det som Folk kalder Stats i Kiøbenhavn. Det er noget saa løyerligt, at jeg ikke veed hvorledes jeg skal forklare dig det. En Deel Mandfolk skiære heele Hoved-Haaret, af for igien at bedække sig med Dyr-Haar, og for dette naragtige Bytte ofte maae miste det daglige Brød. De fleeste lade dog for nærværende Tiider de naturlige Haar sidde, men de gjøre dermed saa meget Krims-Krams, at jeg, uden at piine og mattre mine Fingre til Mathed, ikke kan skrive det alt. Kort sagt de fleeste, have store Taarne i Panden og Flag i Nakken, Fedt i heele Hovedet og Meel overalt. Hunkjønnen derimod, som ikke vil give Mandskjønnen noget efter i Vittighed, Ambition og

[21](#)

Smag, har lykkelig fundet paa at sætte sig noget paa Hovedet, som man i Kiøbenhavn kunde kalde Pyramider, og see ud ligesom vore lisbjerg. Disse, som de kalder det smukke Kiøn og som i alting burde viise at de legge Vind paa en indtagende Skiønhed, gjøre sig ved disse Udklædninger saa frygtsomme, at er Mandfolk neppe tør beskue dem, langt mindre tiltale dem. Disse Fruentimmer ere meere oplærte end hos os, til at spille mange Roller. Det første jeg kom til Kiøbenhavn, gik de omskandsede med heele Casteller af Fiskebeen, nu ere de gandske Vaabenløse, og dog accurat selvsamme Modstand, selvsamme Forsvar, selvsamme Alt.

Alt hvad jeg i det øvrige kan sige dig om Kiøbenhavn, vil jeg indbefatte med de to spidsfindige Ord: Lag esknad, det er at sige

1.

Omvend dig Kiøbenhavn, far ikke bort i

Blinde,

Du ved Selvraadighed og Dumhed ey kan

vinde,

[22](#)

Langt bedre er for dig at bruge sund Forstand;

Thi derved Himlens Hielp du sikkert vinde

kan.

2.

Stads, Pragt, Hoffærdighed og nedrig Egennytte

Jo før jo heller lad fra dine Bolde flytte. Du før var lykkelig ved egen Tænke«

Kraft,

Nu fuer du Forgift af andre Biers

Saft. 3.

Siig Franske Moder ney, lad alle fremmed

fare,

Og dine egne Ting, o Kiøbenhavn! tag vare; Saa lykkes alting dig, men glem ey Himlens Gud

Som dig til Forskrift gav Lyksalighedens

Bud.